

[19]

№ 452

STAN KOŚCIOŁA POHOSKIEGO I PLEBANII
ONEGO NA ROZKAZ JAŚNIE OŚWIECONEGO
KSIĄŻĘCIA IGNACEGO JAKUBA MASSALSKIEGO
BISKUPA WILEŃSKIEGO CZASU GENERALNEJ
DZIEKAŃSKIEJ WIZYTY OPISANY W ROKU
TYSIĄC SIEDMSET OŚMDZIESIĄT TRZECIM

OPISANIE KOŚCIOŁA

Kościół w Pohoście z początku fundowany od Lwa Sapiehy kanclerza WKL, teraz zaś wystawiony z drzewa przez śp. jks. Pieślaka, bywszego plebana pohoskiego, w roku 1755 za przyłożeniem się do tego jw. Stanisława Burzyńskiego podówczas kasztelana smoleńskiego erygowany pod tytułem Ś. Trójcy. We śródku malowany, z wierzchu przy facyjacie ma dwie wieżyczki z krzyżami żelaznymi, na śródku kopułę z krzyżem żelaznym, w której sygnatura, prócz tego, na głowie kościoła i nad zakrystyją kopułki [l. 201v] małe dwie, także z krzyżami dwoma żelaznymi. Dach dobry, gontami kryty i cały kościół dobrze opatrzony, reperacyi nie potrzebuje. Drzwi pod chórem duże, drugie mniejsze z boku, trzecie do zakrystyi zamkami wnętrznymi zamykane. Ławka stolarskiej roboty, jedna pomalowana, druga prosta, i konfesyjonał stolarskiej roboty malowany. Okien większych cztery, mniejszych przy wielkim ołtarzu dwa, wszystkie w drzewo sprawne. Ołtarzów trzy – wielki ołtarz z obrazem Świętej Trójcy, przy którym w mensie portatel stary i pieczęć startą mający. Na mensie tego ołtarza cymboryjum snickerskiej roboty, malowane i pozłacane. Po bokach zaś ołtarz jeden Najświętszej Panny, drugi ołtarz Ś. Antoniego. Wszystkie te ołtarze snickerskiej roboty i malowane. Kaplic i altaryi nie ma. Kościół ten jest tylko benedykowany, obrazu cudownego w nim nie ma. Uroczystość najznaczniejsza na Ś. Trójcę obchodzi się, podczas której, jako i w inne święta uroczyste, ile w małej parafii, małe ludzi zgromadzenie bywa. Obligacyi w tym kościele, prócz niedzielnych parafjalnych, dwie na tydzień.

OPISANIE SPRZĘTU KOŚCIOŁA TEGO

		Grzywny	Łoty	¼ łoty
	Kielich srebrny wyłaczany z pateną	2	9	–
	Puszka srebrna bez pozłoty	1	4	¾
<u>Argenteryja</u>		Sztuki		
	Przy wielkim ołtarzu koron srebrnych	2		
	Ditto. Figura Ducha Ś. srebrna	1		
	Ditto. Gwiazd srebrnych do Ran Pana Jezusa	3		
	Na obrazie ś. Antoniego tabliczka srebrna	1		
		[l. 202]		
<u>Aparaty</u>		Sztuki		
	Ornat czerwony aksamitny z manipularzem tylko	1		
	Ornat materyjalny z złotymi kwiatami, z stułą i manipularzem, od jw. Burzyńskiego wojewodzica smoleńskiego	1		
	Ornat włóczkowy z stułą i manipularzem	1		
	Ornat niebieski kitajkowy, garnitur cały	1		
	Ornat żałobny aksamitny, z galonikiem złotym, garnitur cały	1		
	Ornat żałobny kamlotowy, garnitur cały	1		
	Kapa żałobna z starzyzny zrobiona	1		
	Stuła niebieskich kitajkowych	2		
	Burs do chorych	2		
	Welum białe w kwiaty	1		
<u>Bielizna</u>		Sztuki		
	Alb tkackich	3		
	Komża tkacka dla księdza	1		
	Komż tkackich dla serwientów	6		
	Korporałów	14		
	Puryfikaterzów	12		
	Tuwalni różnych	13		
	Obrusów tkackich do ołtarzów	5		
	Namiołek miasto tuwań	3		
	Humerałów tkackich	3		
Antependia na płótnie wybijane	3			
<u>Księgi</u>		Sztuki		
	Mszał rzymski stary	1		
	Agendek	2		
	Ewangieliczka stara	1		

		Sztuki
<u>Chorągwie</u>	Chorągiew zielona kamlotowa	1
	Chorągiew żółta harasowa	1
	Chorągiew barszczowa kamlotowa	1
	Chorągiew żałobna harasowa	1
		Sztuki
<u>Firanki</u>	Przy wielkim ołtarzu firanki kitajkowe różowe, para 1	2
	Ditto. Firanki materyjki starej, para 1	2
	Na ołtarzu Najśw. Panny firanki z chustki kitajkowej	1
	Na ołtarzyku nosialnym zasłonka	1
		[l. 202v]
		Sztuki
<u>Cyna etc.</u>	Lichtarzów cynowych większych	12
	Lichtarzów cynowych mniejszych	4
	Lichtarzów cynowych małych	2
	Vasculum cynowe z nakrywką do obmywania palców	1
	Vasculum cynowe do chorych pro Sanctissimo, z nakrywką	1
	Naczynie cynowe na wodę chrzesną	1
	Vascula cynowe pro oleis, potrójne	1
	Naczynie stojące na sól	1
	Ampułka cynowa do lania wody	1
	Ampulek cynowych para 1, do nich taca 1,	N ^o 3
	Krzyż cynowy	1
	Turybularz mosiężny	1
	Dzbanek do wody brześciany	1
	Naczynie brześciane na wodę święconą, z nakrywką	1
	Dzwonków przy ołtarzach 3, przy zakrystyi 1, przy bursach 2	6
	Paciorek różnych z obustron ołtarzyka nosialnego sznur	61
	Przy ołtarzu Najśw. Panny Bolesnej paciorek sznur	7
	Lichtarzów drewnianych sztuk	8
	Krzyżów drewnianych z procesyjonalnym	4

Lampa się nie pali w kościele, pozytewu właściwego nie ma, ale pożyczony z kościoła ikazieńskiego, a ten niedawno wyreperowany. Cmentarz cały oparkaniony, wejście do niego przez dzwonnice, która jest wystawiona na dwa piętra, gontami kryta, na wierzchu krzyż żelazny, mająca w środku dzwonków niewielkich dwa.

SZPITAL

Szpital niewielki, budynek ma stary i opadły, w nim piekarenki dwie, jedna na podporach, druga lepsza, w pośrodku sionki, udziałnego funduszu nie ma. Mieszka w nim dziad i baba. Powinność ich rano i wieczór na pacierze dzwonić. Żyją z jałmużny. [l. 203]

PLEBAN

Plebana aktualnego po zejściu śp. ks. Pieślaka przy tym kościele nie ma, ks. Kontowtt podproboszczy brasławski ab officio do czasu teraz officiosam commendam utrzymuje, póki ks. Eberlin, nominowany pleban, nie przybędzie.

Bractwa w tym kościele, jako i zakonników w parafii nie ma.

PLEBANIJA

Plebanija niedaleko od kościoła, drewniana, stara, ściany i dach reperacyi potrzebują. W tej plebanii sień, izba jedna z komorą i spiżarenka w szulę przez jks. Pieślaka przystawiona. Okien w izbie dwa, trzecie w komorze. W spiżarence okienka dwa małe, z kratami żelaznymi. Przy komorze zamek wewnętrzny popsuty. Za plebaniją ogród, w którym budynek nowy, sień dużą i pokojów małych cztery mający. Okien większych trzy, insze zaś okienka sposobem piekarnianym robione. Dalej w tymże ogrodzie nad sadzawką browar z łaźnią, zabudowanie onego jeszcze dobre. W tymże ogrodzie lodownia niegłęboko w ziemię wpuszczona i z podwórza osypana ziemią, kryta słomą. Na podwórzu, niedaleko budynku plebańskiego, piekarnia z sienią i naprzeciwko z izdebką. W tyle tej piekarni obora, chlewów większych pięć, mniejszych cztery i powietka. Niedaleko obory warzywnia osobno postawiona. Stajnia z wrotami dużymi, słomą kryta, przy niej świronek mały, dalej świron duży. Między temi świrami syrnica stara do upadku skłonna. W drugiej stronie podwórza wozownia z wrotami dużymi, z jednego końca chlewek mająca, słomą kryta. Przy tych zabudowaniach zamków wiszących znajduje się pięć. Na śródku podwórza dwa zręby nowe, jeden na piekarnią, drugi na świron, i studnia, do której wiadro żelaznymi obręczami okute. [l. 203v] Za tym zabudowaniem gumno osietne stare, reperacyi potrzebujące, mające wrót dwoje. Przy nim odryn trzy, z tych jedna stara, nadgniła.

FOLWARK

Folwarku, jako i zabudowania onego nie ma do tej plebanii należącego, grunt tylko z poddaniami tej plebanii od Lwa Sapiehy kanclerza WKL, sło-

nimskiego, jaswońskiego i retowskiego starosty, w r. tysiąc pięćset dziewięćdziesiąt trzecim i szóstym jest nadany. Fundusz takowego nadania razem z ikazińskim in archivo dioecetano, kopije tylko in fundo. Grunt ten w jednym obrębie będący graniczy dwoma stronami z starostwem janiskim, trzecią stroną z gruntami jp. Konoplańskiego komornika brasławskiego, czwartą z gruntami i dobrami jw. Burzyńskiego wojewodzica mińskiego, krasnosielskiego i zahalskiego starosty. Ten grunt lubo ad praesens nie jest rozmierzony, ma jednak granice pewne. Mimo atoli tej pewności jest dyferencja z starostwem janiskim, które gwałtownie więcej ośmiu włók gruntu zabrało, a to od dawnego już czasu, o co pozanaszane są manifesta i rozpoczęte było prawo w kancelaryi brasławskiej przez śp. ks. Pieślaka plebana pohoskiego, lecz te dobrego skutku nigdy nie wzięło. Grunt ten ma długości na ćwierć mili, tyleż i szerokości. W całej swojej cyrkumferencyi i przynależnościach zawiera w sobie podług wyrazu w funduszu włók 22, oprócz placu kościelnego, oprócz placu, na którym był przedtym dwór pohoski, na plebaniją nadanego, prócz gruntu na pasznię, do wzmiankowanego dworu pohoskiego wprzód, a potem do plebanii pohoskiej należącego i prócz trzech ogrodów z jurysdyczanami, jako fundusz ikaziński, razem i pohoski, wyraźnie zaświadcza. Pomieniony grunt nieużytecznej ziemi, puszczy, stawów i jezior nie ma, a nawet i wstępu do cudzych jezior, gdyż się one w bliskości nie znajdują. Sianożęci zaś między gruntami na opasznją nadanemi [l. 204] mieszczą się. Gruntu na swoje potrzebę pleban zarabia włók trzy, poddani trzymają włók jedenaście, a włók ośm w dyferencyi zostają. Wiele na tym gruncie do folwarku należącym można wysiać, jakie ziarno najlepiej się darzy i wiele zbiera się wozów siana, ile że teraz aktora nie ma, dokładnej wiadomości mieć nie można. Zabudowania folwarcznego nie ma i urzędnik utrzymywany nie był, gospodarz tylko przy plebanii, i do posługi czeladź potrzebna zostaje. Inwentarz zawiera w sobie żyta purów 9, jęczmienia purów 9, owsa purów 18, pszenicy purów 3, grochu purów 3, gryki purów 6, konopi purów 2, siemienia lnianego pur 1, bydła rogatego sztuk 10, owiec sztuk 10, kóz sztuk 4, świni sztuk 5, gęsi sztuk 6, kaczek sztuk 4, kur sztuk 10. Podatku z domu plebańskiego zł 6, subsidii charitativi zł 22. Młynów i karczem do plebanii należących nie ma.

OPISANIE STANU PODDANYCH

Beneficium pohoskie ma poddanych 25, a w szczególności jurysdyczan dwóch, którzy mają place z przydatkiem gruntu folwarcznego, teraz jeden tylko jurysdyczan na gruncie zostaje, drugi grunt pusty, bez gospodarza. Powinność jurysdyczan posługę czynić w potrzebie plebanowi. Reszta 23 wszyscy ciągli. Ci czynszu z włóki płacić powinni w rok zł 16, drogę do Rygi raz na rok odbyć lub zł 8 zapłacić, pańszczyzny z włóki dwa dni na tydzień i przez

lato gwałtów 12 po jednej osobie z [c]haty służyć powinni. Stróżą w kolej tygodniową odbywać i po dwie talki z włóki ze lnu dwornego wyprząść mają. Takż jajec po 20 wszyscy dawać powinni, co się jaśniej z tabeli pokaże.

Przymuszanie zaś, aby na swoich dniach w kolej po sześciu młócić chodzili aż do skończenia wszystkiego zboża, aby bieliznę myli, ogrody warzywne sadzili i one plewli, takż owce strzygli i myli kolejno, prócz pańszczyzny na

<i>Tabela do plebanii pohoskiej należących poddanych,</i>											
	Ludność		Majątek					Grunt			
	Męska	Białogłowska	Konie	Woły	Krowy	Owce	Kozy	Świnie	Włóki		Morgi
	Osoby		Sztuki					Grunt			
1	4	5	4	–	5	8	3	6	–	15	Wasil Płoski
2	4	4	4	1	7	8	2	7	–	15	Michał Malawka
3	3	4	4	–	5	6	2	5	–	15	Siemion Turonek
4	5	5	4	–	5	8	2	6	–	15	Janko Pawczonek
5	5	4	3	–	3	4	1	4	–	15	Józef Białohus
6	8	6	6	–	6	8	3	6	–	15	Sawka Płoski
7	5	4	5	–	6	7	2	6	–	15	Szczepan Turonek
<u>Zaścianek</u>											
<u>Petkunowszczyzna</u>											
8	3	5	5	–	4	8	3	5	–	7½	Franciszek Mina
<u>Zaścianek</u>											
<u>Radziwonowszczyzna</u>											
9	7	4	4	–	5	6	2	7	–	15	Cimoszko Pawczonek
10	3	4	3	3	–	4	2	4	–	15	Kazimierz Melawka
<u>Wieś Żmitraki</u>											
11	5	4	4	–	8	7	2	5	–	15	Janko Kotł
12	4	2	3	–	3	5	2	5	–	15	Daniło Kotł Kołtun
13	5	4	4	–	6	7	1	5	–	15	Daniło Atraskow Kołtun
<u>Wieś Piłaty</u>											
14	3	3	5	–	4	3	1	3	–	15	Wasil Czerkasionek

swoich dniach, tudzież aby swemi dniami łąki opatrywali i one z wiosny od zawad do koszenia uprzęta, jako też aby do młynu ze zbożem plebańskim swemi dniami jeździli; na koniec, aby od pszczoł połowę miodu, a w zimie po dwa kumpie i po dwie pary kiełbas dawali, lubo w ostatnim inwentarzu przez ks. Łastowskiego sporządzonym wyrażone, jest jednak wymyślnym uciśnieniem ludzi poddanych. [l. 204v]

z wyrażeniem ich majątku i powinności

Robocizna		Dań pieniężna						Dziakło	
Pańsz- czyzna	Gwałty	Czynsz		Podymne		Podróżczyzna		Jajca	Talki
Dnie		Zł	Gr	Zł	Gr	Zł	Gr	Sztuki	
2	12	16	–	8	–	8	–	20	2
2	12	16	–	8	–	8	–	20	2
2	12	16	–	8	–	8	–	20	2
2	12	16	–	8	–	8	–	20	2
2	12	16	–	8	–	8	–	20	2
2	12	16	–	8	–	8	–	20	2
2	12	16	–	8	–	8	–	20	2
1	6	8	–	8	–	8	–	10	1
2	12	16	–	8	–	8	–	20	2
2	12	16	–	8	–	8	–	20	2
[l. 205]									
2	12	16	–	8	–	8	–	20	2
2	12	16	–	8	–	8	–	20	2
2	12	16	–	8	–	8	–	20	2
2	12	16	–	8	–	8	–	20	2

15	2	2	3	–	3	3	2	3	–	15	Zacharko Opalko
16	4	3	3	–	2	3	2	1	–	15	Daniło Czerpiłko
17	4	1	2	–	2	3	2	3	–	15	Kastus Czerpiłko
18	6	3	4	–	4	7	2	4	–	15	Maciej Opalko
19	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	Grunt na folwark zajęty, szlachcic arenduje
											<u>Wieś Kulnowce</u>
20	4	4	4	–	4	6	2	6	–	15	Samuś Bezpalczyk
21	4	3	3	–	1	5	2	4	–	15	Marcin Mina
22	5	3	4	–	6	7	2	5	–	15	Michałko Opalko
23	3	3	4	–	5	6	2	5	–	15	Ostapko Zienko
24	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	Jm. pan Ostaniewicz, mieszka arendą

OPISANIE PARAFII

Parafija pohoska z jednej strony graniczy z parafiją ikazieńską, z drugiej – z parafiją miorską, z trzeciej strony – z rzeką Dzisną, która odłącza parafiją pohoską od parafii zadoroskiej. Długa ta parafija mil dwie i szeroka mil dwie. Kolacyja razem z dzied[z]ictwem od Sapiehów dostała się Burzyńskim prawem przedaźnym, jako dowodem tego jest prezenta od jaśnie wielmożnego jm. pana Ignacego z Burzyna Burzyńskiego wojewodzica mińskiego, krasnosielskiego i zahalskiego starosty, post decessum ks. Pieślaka jks. Eberlinowi praesenter ad id beneficium dana, chociaż fundusz Sapieżyński wszelkich sukcesorów wyraźnie odłącza od prawa kolacyi, a nadaje go kapitule wileńskiej i ks. ks. jezuitom świętojańskim. Zawiera w sobie miasteczek dwa, dworów pięć, folwark jeden, wsi dwadzieścia, zaścianków jedenaście, których odległość od kościoła parafijalnego wyraża się.

2	12	16	—	8	—	8	—	20	2
2	12	16	—	8	—	8	—	20	2
2	12	16	—	8	—	8	—	20	2
2	12	16	—	8	—	8	—	20	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	12	16	—	8	—	8	—	20	2
2	12	16	—	8	—	8	—	20	2
2	12	16	—	8	—	8	—	20	2
2	12	16	—	8	—	8	—	20	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

[l. 205v]

*Jaśnie wielmożnego jm. pana
Ignacego Burzyńskiego wojewodzica mińskiego,
krasnosielskiego i zahalskiego starosty*

		Mile	$\frac{1}{4}$ mile			
<u>Miasteczka</u>	Nowy Pohost	—	—	<u>Wioski</u>	Urowce	1 $\frac{1}{2}$
	Stary Pohost	—	$\frac{1}{2}$		Koty	1 $\frac{1}{2}$
<u>Dwory</u>	Szudzielowsz- czyzna	1	—	Brodznicze	1 $\frac{1}{2}$	
	Kupczelowo	1	$\frac{1}{2}$	Hrybowsz- czyzna	1 $\frac{1}{2}$	
<u>Wioski</u>	Dziwerki	1	—	Werecie	1 $\frac{1}{2}$	
	Smolowce	1	—	Aułasy	1 —	
	Kublikowsz- czyzna	1	—	Walenterowsz- czyzna	— $\frac{1}{2}$	
	Czepuki	—	$\frac{1}{2}$	Sumalowo	1 —	
	Zaborze	1	—	Paszy	1 —	
	Trzeciaki	1	$\frac{1}{2}$	Piastuny	1 $\frac{1}{2}$	
	Nowohorod	1	—	Majorowsz- czyzna	1 —	
	Wozowniki	1	$\frac{1}{2}$	Dworzyszcze	1 $\frac{1}{2}$	
	Bielowce	1	$\frac{1}{2}$	Trybuchowsz- czyzna	1 $\frac{1}{2}$	
				<u>Zaścianki</u>		

[l. 206]

<i>Do plebanii pohoskiej należące</i>			<i>Do plebanii brasławskiej należące</i>		
<u>Wioski</u>	Kulniowce	– ½	<u>Wioska</u>	Wołczki	1 –
	Pilaty	– ½		<u>Zaścianek</u>	Wielkieliszki
	Dzienisy	– ½	<i>W. jm. pana Mirskiego starosty janiskiego</i>		
	Żmitraki	– ½	<u>Folwark</u>	Szostakowszczyzna	– ¾
<i>W. jm. pana Łopacińskiego starosty</i>				<u>Zaścianek</u>	Komorowszczyzna
<u>Zaścianki</u>	Radziwonowszczyzna	– ½	<i>W. jm. pana Szyryna sędziego brasławskiego</i>		
	Petkunowszczyzna	– ½	<u>Dwór</u>	Maryjanowa	1 ½
<u>Dwór</u>	Szarkowszczyzna	– ½	<i>W. jm. pana Wołosowskiego</i>		
<u>Dworek</u>	Biruki	– ½	<u>Dwór</u>		

Dysydentów, Żydów ani Tatarów w tej parafii nie ma, a Moskalów bardzo mało liczyć się może. Kościołów filijalnych także nie ma, jeden tylko kościółek albo raczej kaplica znajduje się we dworze Szarkowszczyźnie u w. jm. pana Łopacińskiego starosty mściławskiego, do którego kościółka pan starosta dwóch księży utrzymuje. Mogił, prócz kościelnych i cerkiewnych cmentarzów, znajduje się w tej parafii szesnaście, a te w złym opatrzaniu i nie są oparkanione. Jarmarków w tej parafii nie ma. Takż lekarz żaden, jako i osoba mieniąca się, iż umie sekreta służące do leczenia chorób, nie znajduje się. Gusła znaczniejsze parafijanów, jakie by były, nie są wiadome. Ubogich po parafii włóczących się rzadko widać i kaplice nie znajdują się.

SZKOŁA PARAFIJALNA

Szkoła parafijalna podług rozkazu jaśnie oświeconego Pasterza [l. 206v] jest wystawiona kosztem śp. ks. Pieślaka, bywszego plebana pohoskiego, do której wybudowania jako się parafijanie przykładają nie chcieli, tak i teraz dzieci swych przez żaden sposób oddawać na naukę nie chcą, a zatym i dyrektor nie utrzymuje się.

SUMA

Sumy temu kościołowi legowanej żadnej nie ma.

DOKUMENTA

Fascykuł sub N° 1-mo. Papiery w procederze z starostwem janiskim.

Fascykuł sub N° 2-do. Papiery w procederze z jp. Korzeniewskim i ichm. panami Kassyjonowiczami o Janiszki.

Fascykuł sub N° 3-tio. Kopija funduszu, którego treść jako i w ika-
zieńskim.

Fascykuł sub N° 4-to. Papiery w sprawach dwóch z jm. panem Konoplań-
skim komornikiem brasławskim.

Sub N° 5-to. Prawo na chłopca Czerpiłkę.

BIBLIOTEKA

Rituale Sacramentorum	1
Kaznodzieja Madejski	2
Kazania ks. Murczyńskiego	1
Katechizm łaciński	1
Przełęski	1
Synod Zienkowicza biskupa wileńskiego	1
Brewijarz stary	1
Uwagi różne, polskim językiem	1
	[l. 207]
Nauka chrześcijańska	1
Paradisus animae	1
Katechizm Łąckiego	1

Ks. Andrzej Lenartowicz dziekan brasławski,
pleban taurogiński i tauropilski, wizytator generalny, mp.
[l. 211]¹

¹ l. 207-207v, 208-208v, 209-209v, 210-210v – tušti.

